

LJUBAV - TEMELJNI KRITERIJ U PREPOZNAVANJU DAROVA DUHA (Himna ljubavi: 1 Kor, 13.)

MARIJAN JURČEVIĆ
Teologija u Rijeci
Tizijanova 15
51000 Rijeka

Predavanje na znanstvenom skupu
Primljeno 26. 1. 1997.
UDK 227.07.241.513
241.513

Sažetak

Sveti Pavao tvrdi da je *agape-caritas* (ljubav) *duša kršćanstva* (1 Kor 13), svih misli, htijenja, djelovanja, tj. da ona uvijek mora biti *tijelo...*, utjelovljenje, očitovanje, osnovica i srž svih drugih religioznih i moralnih kreposti: *pravednosti, jakosti, razboritosti, čestitosti, reda, odvažnosti, strpljivosti* itd...

Kako danas čitati i razumjeti Pavlov Hvalospjev ljubavi (1 Kor 13)? On je uvijek isti, međutim mi, čitači, nismo isti, vrijeme i mentalitet nisu isti. Ljubavi nikada nije bilo previše i nikada do kraja nije ostvarena. Potpuna ljubav još je uvijek stvar eshatona i Božjeg dara. O njoj su govorili svi vjekovi i svi ljudi. Ljubav je sok ljudskom srcu, ljudskom životu. Bez nje nema sreće i zadovoljstva. Bez ljubavi nema doživljaja Boga, a niti čovjeka. Ona je potreba ljudskog bića, a opet kao da je i tajna, neke vrste misterija. Što se sve ne imenuje ljubavlju? Koliko razočaranja u ljubavi? Je li uopće moguće razočaranje u ljubavi? Očito je da se ne misli isto kad se kaže riječ ljubav. Ljubav je očito neizreciva, ali je isto tako vrlo različita. Može li se govoriti o pravoj i krivoj, o kršćanskoj i nekršćanskoj ljubavi? Koji je kriterij za procjenu istinske ljubavi?

Ljubav i ljubiti su bit života, bit kršćanstva. Ljubav je bitna odrednica kršćanstva. Međutim, ipak se ne radi o 'običnoj ljubavi nego o ljubavi utjelovljenja Isusa Krista (Evandjelje), o Agape (Pavao). Sv. Ivan kaže: *"Bog je ljubav. Tko ostaje u ljubavi ostaje u Bogu i Bog ostaje u njemu"* (1 Iv 4, 16). Sv. Augustin će reći: *Ljubi. Poslije tog, čini što god hoćeš!* Je li to sve? Da. Do-

voljno je ljubiti. To je strašno puno! Kao sam Bog. Naš je svijet malen da obuhvati riječ ljubav. Potrebna je cijela vječnost da bi ju se 'iscrpilo.

Riječ ljubav je jednostavna i od svih upotrebljavana, posvuda je prisutna, pa i tamo gdje se ne izriče. Sve druge riječi i svi drugi glagoli pomalo su afektirani, direktno ili indirektno, za ili protiv. Istovremeno pod ljubavlju se misli sve i svašta. Uzmimo samo koja je razlika između "ljubiti" Boga i "ljubiti" čokoladu, "ljubiti" drago biće i "ljubiti" bijednika. Koja velika razlika među "ljubavi"! Često čak i suprotnost.

Svaka "ljubav" ne znači "ljubav" na Isusov način. Kao što je spomenuto, ona je bitna dimenzija ljudske strukture, a to hoće reći da ima pukotina kao što ih ima ljudsko biće. Potrebno je stoga da i ljudska ljubav prođe kroz "krštenje", da se preporodi i uđe u novi život.¹

Sveti Pavao i Evandelisti koji su pisali na grčkom jeziku, da bi izrazili ljubav, imali su samo riječ "eros". Ipak tu riječ izbjegavaju kao neadekvatnu da bi izrekla novost

¹ Usp. G. ESCHBACH - J. TAULER, *La naissance de Dieu en toi*, O.E.I.L., str. 250.

ljubavi koju je preporodio Isus Krist. Tako pokušavaju skovati novu riječ za izričaj nove "ljubavi" prema Isusu. Ta nova riječ, riječ konverzije, jest "agape". Time oni prave razliku između poganske ljubavi i kršćanske ljubavi, između "erosa" i "agapea". Potrebno je ovdje također napomenuti da se ne radi o kvalificiranju jedne ljubavi dobrom i druge zlom. Nije govor o zlu i dobru. Vrijednost je jedna i druga, ali različita. U hrvatskom jeziku vrlo je teško posebnom riječju izreći "kršćansku" i "profanu" ljubav.²

Dva su temeljna izraza kojima se u Novom zavjetu izriče kršćanska ljubav. To su "agape", ili kao njezin sinonim, "philia". Nema dvojbe da sinoptici Pavao i Ivan govore o ljubavi na način koji je njima vlastit. Da bismo razumjeli Pavla, potrebno nam je upoznati sinoptike i Ivana. Svi oni tumače ljubav koju su doživjeli u Isusu Kristu. Mi ćemo se u ovoj raspravi posebno osvrnuti na Pavlovu Prvu poslanicu Korinćanima potpomažući se i drugim njegovim poslanicama. Pavao je jedan, ali prožima više poslanica.

U tom smislu grupirajmo tekstove oko tri bitne teme: ljubav Božja, Nova zapovijed, principi i praksa ljubavi.

A. LJUBAV BOŽJA

Sam Isus je utjelovljena Božja ljubav i sve što je s njime povezano izvire iz ljubavi. Sv. Ivan Boga definira kao ljubav: "*Bog je ljubav*" (1 Iv 4, 8, i 4,16). Pavao sa svoje strane kaže: "*Bog mira i Ljubavi... Milost Gospodina Isusa Krista, ljubav Boga i zajedništvo Duha Svetoga sa svima vama*" (2 Kor 13, 11 i 13). Ljubav, koja je Bog, izljuje se na čovječanstvo od Oca po Sinu. U Poslanici Titu naviješta: "*Kada se pojavila dobrostivost i čovjekoljublje (φιλανθρωπία) Spasitelja našega, Boga, on nas spasi ne po djelima što ih u pravednosti mi učinismo, nego svojim milosrđem (elevV); kupelji novoga rođenja i u obnavljanja po Duhu Svetom koga bogato izli na nas, po Isusu Kristu, Spasitelju našem*" (Tit 3, 4-6).

Bog ljubi svijet i ljude, zato je za spasenje poslao svoga Sina. On ih ljubi ona-

ko kako ljubi svojeg Sina: "*Sam Gospodin naš Isus Krist i Bog, Otac naš, koji nas uzljubi i koji nam po milosti dade trajno ohrabrenje i dobru nadu...*" (2 Sol 2,16; usp. Rim 11, 28-32; Ef 1, 3-4; 1 Tim 2, 4).

Sin nas istinski ljubi: "*... Kao što je Krist ljubio vas i sebe predao za nas kao prinos i žrtvu ugodnu Bogu (crhssoth) na ugodan miris*" (Ef 5,2). "*Ali kada se pojavila dobrostivost i čovjekoljublje (φιλανθρωπία) Spasitelja našega, Boga, on nas spasi ne po djelima što ih u pravednosti mi učinismo, nego po svojem milosrđu (elevV): kupelji novog rođenja i obnavljanja po Duhu Svetom koga bogato izli na nas po Isusu Kristu, Spasitelju našem*" (Tit 3, 4-6; usp. Rim 8, 35-39; Ef 5, 25-32). Sam Pavao zna da njega Isus ljubi (usp. Rim 8, 20). "*Sin me je Božji ljubio i predao se za mene*" (Gal 2,20; usp. 1 Tim 1,12-16).

B. NOVA ZAPOVIJED

Bratska ljubav je "Kristova zapovijed". To je Ivanova omiljena tema, ali je voli i sv. Pavao. Prakticiranje ove zapovijedi je oslonac istinskog Kristovog učenika, božanskog života i spoznaje Boga:

"*Kad bih sve jezike ljudske govorio i anđeoske, a ljubavi ne bih imao, bio bih mjed što ječi ili cimbalo što zveči. Kad bih imao dar prorokovanja i znao sva otajstva i sve spoznanje: i kad bih imao svu vjeru da bih i gore premještao, a ljubavi ne bih imao - ništa sam. I kad bih razdao sav svoj imetak i kada bih predao tijelo svoje da se sažeže, a ljubavi ne bih imao - ništa mi ne bi koristilo*" (1 Kor 13, 1-3).

"*Ako tko ne ljubi (jilei) Gospodina, neka bude proklet*" (2 Kor 16,22).

Bez ljubavi se ne može prepoznati Kristov učenik, a isto tako kroz ljubav učenik prepoznaje braću i sestre: "*Budite dakle nasljedovatelji Božji kao djeca ljubljena i hodite u ljubavi..*" (Ef 5, 1-2). Pavao poziva kršćane: "*Nasljedovatelji moji budite, kao što sam i ja Kristov*" (1 Kor 11,1).

2 Usp. D. WATSON, *Jedno u Duhu*, Zagreb 1977, str. 41-42.

Ljubav je sadržaj koji ostvaruje "cijeli Zakon" i proroke, to jest sav moral i božansku inspiraciju: "Sav je Zakon ispunjen u jednoj jedinjoj riječi, u ovoj: *Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe*" (Gal 5, 14; usp. Rim 13,8-10).

Karitas (agape) je "kraljevski Zakon", gnijezdo savršenstva, jedino djelovanje koje se 'računa: "Uistinu, u Kristu Isusu ništa ne vrijedi ni obrezanje ni neobrezanje, nego - vjera ljubavlju djelotvorna" (Gal 5,6). "A povrh svega - ljubav! To je veza savršenstva" (Kol 3, 14). Bratska ljubav je istinski 'sve kršćanskog savršenstva, ona je 'nasljedovanje Boga: "Budite dakle nasljedovatelji Božji kao djeca ljubljena i hodite u ljubavi..." (Ef 5, 1-2). "A o bratoljublju (jiladeljiaV) vam nije potrebno pisati. Ta i sami ste od Boga naučili ljubiti jedni druge" (1 Sol 4,9).

Nasljedovanje Boga moguće je onome tko ljubi Krista i svoju braću, Otac i Sin dolaze u njeg nastaniti se i očitovati mu se. To je moguće jer nam je darovana ljubav. Ona je u nama jer je Krist u nama (usp. Iv 17,26; 14, 23). Ljubav je razlivena u naša srca po Duhu Svetom. Pavao govori o "ljubavi Duha Svetoga" i o ljubavi "u" Duhu Svetome praveći ekvilibrij komunikacije i komunije (koinonia), ljubavi Božje i komunikacije Duha Svetoga: "Ljubav je Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetom koji nam je dan!" (Rim 5,5). "Plod je pak Duha: ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrotu, vjernost, blagost, uzdržljivost" (Gal 5, 22-23; usp. Kol 1, 7-8; 2 Kor 13, 13; Rim 15, 13).

C. PRINCIPI LJUBAVI

Božanska ljubav je prisutna u svojem izvoru kao i u svojem objektu, zato nas ona posvećuje i postavlja u Božju prisutnost. A Krist i bližnji su nam "misterij" Božji i misterij ljubavi: "U njemu (Bogu) nas sebi izabra prije postanka svijeta da budemo sveti i bez mane pred njim; u ljubavi nas predodredi za posinstvo za sebe, po Isusu Kristu" (Ef 1,4-5). Tako je ljubav istovremeno izvor i cilj svih kršćanskih kreposti (usp. Gal 5, 22-23).

"Ljubav je velikodušna, dobrostiva je ljubav, ne zavidi, ljubav se ne hvasta, ne nadima se; nije nepristojna, ne traži svoje, nije razdražljiva, ne pamti zlo; ne raduje se nepravdi, a raduje se istini; sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi" (1 Kor 13, 4-7).

Ljubav (agape) je božanska i pobožanstvenjuća, stoga je inkompatibilna s ljubavlju ovoga svijeta (usp. 1 Iv 2, 15; Iv 12, 25; Otkr. 12, 11; Mt 10, 37). Oni koji ljube na 'svjetski način ne mogu imati ljubav (koja pobožanstvenjuje), koja uvodi u vječnost. Ako nas božanska ljubav dijeli od svijeta, zato nas uvodi u budući život: ljubav (agape) "ne prolazi": "Ljubav nikad ne prestaje. Prorokovanja? Uminut će. Jezici? Umuknut će. Spoznanje? Uminut će. Jer djelomično je naše spoznanje, i djelomično prorokovanje. A kada dođe ono savršeno, uminut će ovo djelomično. Kada bijah nejače, misljah kao nejače, rasuđivah kao nejače. A kada postadoh zreo čovjek, odbacih ono nejako. Doista, sada gledam kroz zrcalo, u zagonetki, a tada - licem u lice! Sada spoznajem djelomično, a tada ću spoznati savršeno, kao što sam i spoznat! A sada ostaje vjera, ufanje i ljubav - to troje - ali najveća je među njima ljubav" (1 Kor 13, 8-13).

Pavao (i Ivan) očito razlikuje kršćansku ljubav, koju naziva AGAPE³ (lat. caritas) od 'prirodne' ljubavi, koju Grci nazivaju EROS. On stvara novu riječ da izriče novu stvarnost ljubavi prema Isusu Kristu. Ovim razlikovanjem ne znači da jedna ljubav nije a druga jest, nego da se one razlikuju.⁴ Osnovni je princip raspoznavanja agapea (caritasa) postavljen u 1 Kor 13, 5: "Agape (lat. caritas) ne traži svoje", a komentiran u Rim 15, 1-3: "Mi jaki treba da nosimo slabosti slabih, a ne da sebi ugađamo. Svaki od nas neka ugađa bližnjemu na dobro, na izgrađivanje. Ta ni Krist nije sebi ugađao."

3 Usp. C. SPICQ, *Charité et liberté*, Cerf, Paris 1964, str. 15-20.

4 Usp. M. JURČEVIĆ, *Temeljne vrijednosti kršćanske poruke u modernom (postmodernom) hrvatskom društvu*, u: "Bogoslovska smotra" 65(1995)3/4, 446-447.

Agape je najopipljivija objava Božje nazočnosti, transcendentnosti i razlikovanja dobra i zla, razlikovanja darova Božjih. Ona je Božja nazočnost u svijetu. Ona ljubi bez mjere, ona je ponizna, skromna, bez straha. Kroz agape se predaje i umire, ali i uskrisuje. *Eros* inzistira na životu, a žanje smrt. Agape trajno prolazi kroz smrt i ulazi u život. Agape je dar Božji i 'baza Duhu Svetomu. Tamo gdje je agape, tamo djeluje Duh Božji koji je princip života i svih dobrih djela. Duh je sila koja djeluje u srcima vjernika (2 Kor 1,22; Rim 5,5) i rađa čovjeka ljubavi.

D. LJUBAV JE KRITERIJ DAROVA DUHA I MOTIV APOSTOLSKOG DJELOVANJA

Ljubav je bitna krepost i specifična svakom kršćaninu. Ona nas vodi prema onome koji je umro za sve, i svi su s njime umrli (2 Kor 5, 14).

Pavao je sam primio "duha ljubavi": *"Jer nije nam Bog dao duha bojažljivosti, nego snage, ljubavi i razbora"* (2 Tim 1,7). Među savjetima koje daje u svojim pismima Timoteju ljubav je trajno prisutna: *"Nitko neka ne prezire tvoju mladost, nego budi uzor vjernicima u riječi, u vladanju, u ljubavi, u vjeri, u čistoći"* (1 Tim 4,12; usp. 1 Tim 1,13; 3,10; 6,11; 2 Tim 2, 22-26).

Ljubav Kristova 'pritišće svetog Pavla da ljubi svu svoju braću: *"Ljubav moja sa svima vama u Kristu Isusu"* (1 Kor 16,24). *"A ja ću najradije trošiti i istrošiti se za duše vaše. Ako vas više ljubim, zar da manje budem ljubljen?"* (2 Kor 12,15; usp. 2 Kor 2,4; 11,9-11; 1 Kor 4, 21). Izraz *"braćo moja ljubljena"* vrlo često rabi sveti Pavao (1 Kor 4,14; Kol 4,7). Osobito je obuzet brižnom ljubavlju za svoje zajednice: *"Težite za ljubavlju, čeznite za darima Duha"* (1 Kor 14,1). *"Sve vaše neka bude u ljubavi"* (1 Kor 16,14). Ljubav koja je u Isusu Kristu predaje se braći posredstvom svetog Pavla. On daje primjer, i više od primjera. Njegova ljubav prelazi od njega na njih: *"Kao što i ja svima u svemu ugadam ne tražeći svoju korist, nego što koristi mnogima na spasenje"* (1 Kor 10, 33; usp. 1 Sol 3, 12-13).

Ljubav daje život riječi

Ljubav Pavla vodi da bude navjestitelj i svjedok Radosne vijesti spasenja svakog čovjeka. Bez ljubavi bio bi *"mjed što ječi ili cimbal što zveči"* (1 Kor 13,1), a ne navjestitelj živoga Isusa. Kroz ljubav se razlikuju jezici, jesu li jezici kroz koje progovara Duh ili jezici bez ljubavi i Duha. Koliko li religiozno praznih riječi bez duha ljubavi?! Nije nam problem oblik jezika u naviještanju nego Duh i ljubavi u jeziku. Ovim se ne želi reći da nije važno imati suvremeni jezik, nego da je jezik živ i spasonosan tek kad je prožet ljubavlju. Danas ljudi znaju puno jezika, ali na žalost nemaju ljubavi pa se ne razumiju. Tek kada progovori ljubav iz ljudskih srdaca, uspostaviti će se međusobna komunikacija.⁵

Ljubav oplemenjuje znanje

"Kada bih imao dar prorokovanja i znao sve tajne i sve spoznanje..., a ljubavi ne bih imao, ništa mi ne bi koristilo" (1 Kor 13, 2). Ljubav daje mjesto Duhu koji otkriva zadržavajuće stvari. Ljubav postavlja kriterij procjene životnog znanja i cijele ljudske mudrosti.⁶ Ljubav se *raduje istini*, uživa u istini, pomaže da se u drugim ljudima vidi ono najbolje i najplemenitije. Spoznaja s ljubavlju je jedino sredstvo da se bude *"ispunjen puninom Božjom"*. Iz ovoga se vidi da agape (caritas) nije moralna disciplina, nego sjedinjenje s Gospodinom koji je Duh (2 Kor 3,17), prema našim najuzvišenijim moćima. Kontemplacija je realizacija života *"u prisutnosti Božjoj u ljubavi"*. Pavao tumači u poslanici Efežanima moleći da im Bog *"prosvijetli oči srca"* (1,8) i u Filipljanima: *"Molim za ovo: da ljubav vaša sve više i više raste u spoznavanju i potpunu pronicanju, te mognete prosuditi što je najbolje..."* (1,9).

Napuhano znanje nije božansko znanje, oholo znanje razara ljubav, odnosno ljubav

5 Usp. D. WATSON, *Jedno u Duhu*, Zagreb 1977, str. 82.

6 Usp. A. PLÉ, *La vertu de charité*, u: *L'Amour du prochain*, Cerf, Paris 1954, str. 117-135.

7 Usp. C. SPICQ, *cit. dj.*, str. 50.

upitomljuje znanje. “Znanje nadima, a ljubav izgrađuje. A tko misli da što zna, još ne zna kako treba znati. A ljubi li tko Boga, Bog ga poznaje” (1 Kor 8,1-3). Ljubav misli i uvijek gleda naprijed. Koliko se danas znanje uzdiglo, ali je bez ljubavi pa je postalo strah i strepnja cijelom ljudskom rodu.

Ljubav je predanje a ne prisvajanje

Kršćanska ljubav je agape, predavanje samoga sebe, ne kao naplata ili zarada, nego predanje i tamo gdje nema ‘razloga za ljubav.’⁸ “I kada bih razdao sav svoj imetak i kada bih predao tijelo svoje da se sažeh, a ljubavi ne bih imao - ništa mi ne bi koristilo” (1 Kor 13, 3; usp. 10,33). “Ljubav ne traži svoj vlastiti interes” (1 Kor 13,5), ona se sama razdaje drugima i za druge.

Danas živimo u vremenu aktivizma i količine djela bez ljubavi. Nekada se u kršćanskoj Europi govorilo da nije važno što se daruje nego kako se daruje, danas se kaže da nije važno kako se daruje nego što se daruje. Na mnogim poljima ljudskog djelovanja više se pažnje posvećuje produktu negoli samom čovjekovom srcu. Razlikovati treba aktivizam bez ljubavi i predanje koje proistječe iz ljubavi. Kršćanskoj ljubavi, karitasu nije pokretač socijalna nejednakost nego unutarnje zajedništvo u Duhu. Nema ljubavi bez djela, bez predanja, ali na žalost može biti djela bez ljubavi.

Ljubav pročišćava

Ljubav oslobađa od svega onoga što smeta Božje djelovanje u nama i našem odnosu prema drugima. Ona oslobađa od *zavisti, hvastanja, oholosti, nepristojnosti i sebičnosti* (13, 4-6). J. B. Phillips će reći : ljubav ne gaji nadute ideje o svojoj vlastitoj vrijednosti, ne želi druge impresionirati.⁹ Čovjek oslobođen ovih negativnih sklonosti može prepoznati božansko i istinsko ljudsko. Ljubljeni se oslobađaju u samima sebi i postaju otvoreni prema drugima. Agape je umiranje i novo rađanje, nestajanje i stvaranje.

Ljubav *ne traži svoje*, oslobađa od egoizma i zatvorenosti u samoga sebe. Ona dopušta da u nju uđu brige i boli drugih ljudi, da se drugi nastani i da se drugima

služi. Ljubav (agape) boluje bol svijeta. Ljubav (agape) se raduje različitosti drugoga i pomaže da bude drugi i drukčiji, podupire ga u vlastitoj posebnosti. Ljubav stvara bratstvo među ljudima i zajedništvo s Bogom, kako često voli reći sveti Pavao (2 Kor 13,13; Fil 2,1).

Ljubav je stabilna i neprolazna

Sve vrline i karizme prolaze, a agape (caritas) trajno ostaje. “Ljubav nikad ne prestaje” (1 Kor 13,8). Ona je garancija nadi i vjeri, jer je “*ljubav Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetom*” (Rim 5, 5). Sve će druge karizme proći (1 Kor 13,8), pa i Gnoza (1 Kor 8,1), samo vječno ostaje ljubav. Ona je temelj ili duboki korijen na kojem stabilno počiva cijela struktura kršćanskog života (usp. Ef 3, 17; 1 Sol 3, 12-13; 1 Iv 2,10). Skoro bi se moglo reći da je ljubav jedina zemaljska stvarnost koja ostaje nepromijenjena i u drugom svijetu.¹⁰ Iz ovoga možemo spoznati da je narav ljubavi duhovna: “*ljubav u Duhu*” (Kol 1,8). Zaključimo riječima iz poslanice Efežanima: “*Milost sa svima koji ljube Gospodina našega Isusa Krista - u neraspadljivosti*” (6,24).

ZAKLJUČAK

Ljubav je srž biblijskog i kršćanskog bivstvovanja i vjerovanja. Ona je osnovica da se primi i prepozna Boga. Bog je ljubav i samo ga ljubav može prepoznati (1 Kor 8, 4).

Kad se govori o ljubavi u značenju Novog zavjeta, osobito Pavla, tada riječ ljubav, kako se upotrebljava u hrvatskom jeziku, nije adekvatna. Svetom Pavlu grčka riječ eros (svjetovna ljubav) nije odgovarala da izreče Božju i kršćansku ljubav, zato je bio prisiljen sam stvoriti riječ agape koja ima izvorno kršćansko značenje.

Ljubav (agape-caritas) nije psihološki proizvod već Božji dar. “*Plod je pak Duha: ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrotu, vjernost, blagost, uzdržli-*

8 Usp. M. JURČEVIĆ, *cit. dj.*, str. 446.

9 Usp. D. WATSON, *cit. dj.*, str. 84.

10 Usp. C. SPICQ, *cit. dj.*, str. 27.

vost" (Gal 5, 22-23). Ljubav koju nam ulijeva Duh Sveti je ona kojom se voli one koji nisu voljeni, koja oprašta sedamdeset sedam puta... "koja sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi" (1 Kor 13,7). Kroz tu ljubav se prepoznaje Boga i njegove darove, kao i čovjeka i njegove vrednote.

Ljubav (agape - caritas) je misterij kao što je misterij Bog. Ipak ona nije nepoznata, jer je Bog upalio svjetlo, Isusa Krista, koji svijetli u našem svijetu po svojem Duhu Istine, "jer svijet ga ne može primiti, jer ga ne vidi i ne poznaje. Vi ga poznajete jer kod vas ostaje i u vama je" (Iv 14, 17). Tko ima ljubavi prepoznaje Duha i njegove darove koji izviru iz ljubavi i samo ih ljubav prepoznaje.

Veliki sveti Pavao tvrdi da je agape-caritas (ljubav) *duša* kršćanstva (1 Kor 13), svih misli, htijenja, djelovanja, tj. da ona uvijek mora biti *tijelo*..., utjelovljenje, oči-

tovanje, osnovica i srž svih drugih religioznih i moralnih kreposti: pravednosti, jakosti, razboritosti, čestitosti, reda, odvažnosti, strpljivosti itd...

Čovjeku je moguće kršćanski ljubiti (agape) samo ako primi Božanski dar: "ljubav (agape) je od Boga" (1 Iv 4,7), a Duh Sveti je taj koji ulijeva ljubav u dušu kršćana: "Ljubav (agape) je Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetom koji nam je dan!" (Rim 5,5). A utjelovljeni Sin Božji, Isus Krist, objavio nam je ljubav i omogućio da budemo djeca Božja i njegova braća i nasljedovatelji: "Budite dakle nasljedovatelji Božji, kao djeca ljubljena i hodite u ljubavi kao što je Krist ljubio vas" (Ef 5,1-2; usp. Ef 5, 25-33). Agape (ljubav) nije samo ulivena ljubav nego je i sinovska ljubav, kriterij autentičnosti djece Božje (usp. 1 Iv 4,6; 5,18; 1 Sol 4,9; Rim 12,10; Heb 13, 1; 1 Pt 1, 22-23).